

İnformasiya təhlükəsizliyi mədəniyyətinin formalaşdırılması problemləri

Rəsmiyə Mahmudova

AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu

rasmahmudova@gmail.com

Xülasə—Müasir dövrdə mövcud olan informasiya təhlükələrinə onların insanın mənəvi-psixoloji sağlamlığına neqativ təsirləri araşdırılmışdır. Cəmiyyətdə informasiya təhlükəsizliyi mədəniyyətinin formalaşdırılması üçün təklif və tövsiyələr verilmişdir.

Açar sözlər— *informasiya təhlükəsizliyi mədəniyyəti; informasiyatəsirlər; informasiya təhlükələri; şəxsiyyətin informasiya təhlükəsizliyi*

I. GİRİŞ

İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) sürətli inkişafı əməyin səmərəliliyinin artırılması, eləcə də insanın intellektual və mədəni inkişafı baxımından yeni imkanlar açır. Peyk əlaqəsi və mobil şəbəkələrin inkişafı hər bir insanın dünyanın informasiya resurslarına çıxışına, müxtəlif növ virtual şəbəkə cəmiyyətlərinin tərkibində (elm, təhsil, iqtisadiyyat və s. sahələrdə) başqa insanlarla əməkdaşlıq etməsinə, yaratdığı informasiya məhsulları paylaşmağa, müzakirə etməyə şərait yaradır. Digər tərəfdən, yeni texnologiyalardan və informasiyadan insanların düşüncəsini, davranışını manipulyasiya etmək, onların mənəvi-psixoloji sağlamlığına zərər vurmaq üçün də istifadə edilir. Bununla əlaqədar, texnosferada baş verən köklü dəyişikliklər insanın təfəkküründə və davranışında da dəyişikliklərin edilməsini tələb edir. İnformasiya məkanında şəxsiyyətə təsir sahəsindəki situasiyanın ciddiliyini, bu prosesi izah etmək üçün istifadə edilən terminologiya da sübut edir: informasiya müharibəsi, informasiya silahı, informasiya təxribatı, informasiya terrorizmi, informasiya killeri. Bütün bu problemlər cəmiyyətdə informasiya təhlükəsizliyi mədəniyyətinin formalaşdırılmasının zəruriliyini meydana çıxarır.

II. ŞƏXSİYYƏTİN İNFORMASIYA TƏHLÜKƏSİZLİYİ PROBLEMLƏRİ

Məlum olduğu kimi informasiya təhlükəsizliyinin əsas obyektləri şəxsiyyət (onun hüquq və azadlıqları), cəmiyyət (onun maddi və mənəvi dəyərləri) və dövlətdir (onun konstitusiyaya quruluşu, suvereniteti, ərazi bütövlüyü, iqtisadiyyatı, hərbi işi və s.). Şəxsiyyətin informasiya təhlükəsizliyi əsasən psixikanın, şüurun təhlükəli informasiya təsirlərindən (manipulyasiya, dezinformasiya) qorunması ilə xarakterizə olunur. O həm fərdin şəxsi keyfiyyətlərindən, həm də cəmiyyətdə olan mənəvi, sosial və hüquqi şəraitdən asılıdır.

Hazırda insanın fiziki sağlamlığına olan təhlükələrdən qorunmasının hüquqi təminatı daha yüksəkdir, nəinki ruhuna və psixikasına olan təhlükələrdən. Bıçaqla yüngülvari xətər yetirən cinayətkar cəzalandırılır, psixikanın şikəst edilməsi üçün isə heç bir cəza tətbiq edilmir. İnformasiya ilə təsir

insanın fiziki sağlamlığı üçün elə bir təhlükə törətməsə də, mənəvi sağlamlığını böyük zərbə altında qoyur.

Məlumdur ki, hazırkı dövrdə informasiya ilə kontakt olmadan insanın mükəmməl inkişafı və cəmiyyətin normal fəaliyyəti mümkün olmazdı. İnformasiya əlaqəsinin kəsilməsi müxtəlif psixi anomaliyalara gətirib çıxara bilər. İnformasiya bolluğu da insanın fiziki və psixi sağlamlığı üçün təhlükəlidir. Ümumiyyətlə, nəinki ətraf informasiya mühiti ilə daimi ünsiyyət və ya onun kəsilməsi, qəbul və emal edilən informasiyanın həcmi, məzmunu və strukturu da insana çox böyük təsir göstərir. Bu baxımdan informasiya təhlükələrini 2 qrupa ayırmaq olar: həcminə və məzmununa görə təhlükələr.

İnformasiyanın həcmi ilə bağlı təhlükələr. İKT-nin, xüsusən də İnternetin meydana çıxması nəticəsində yaranan informasiya bolluğu insan üçün müxtəlif problemlər yaradır. İnformasiya mənbələrinin artması insanların davranışına, sağlamlığına və psixologiyasına zərər vurur. İnformasiya ilə həddən çox yüklənən insanlar stress vəziyyətinə düşürlər. Bu isə insan təfəkküründə “informasiya yorğunluğu sindromu” adlanan xəstəliyin yaranmasına gətirib çıxarır.

İnformasiya bolluğu insanın “dayanıqlı”lığını zəiflədir, qərar qəbul etməni çətinləşdirir. Şəxsiyyət o zaman dayanıqlı hesab edilir ki, o mənimsədiyi informasiyanı kritik analiz etmək, qiymətləndirmək, həmçinin bu informasiyanın əsasında obyektiv qərar qəbul etmək iqtidarında olsun. Lakin bu qədər böyük həcmli, eyni zamanda müxtəlif növ (çap, elektron, audio, video və s.) informasiyanı emal etmək, onun həqiqiliyini, etibarlılığını müəyyən etmək asan deyil. Belə şəraitdə adekvat qərar qəbul etmək çətinlik törədir.

Bu məsələlərin ciddiliyi informasiya bolluğunun yaratdığı problemlərin təhlili ilə məşğul olan yeni elm sahəsinin - “informasiya ekologiyası”nın yaranmasına gətirib çıxarmışdır. İnformasiya ekologiyasının tədqiq etdiyi problemlərin siyahısına informasiya məkanının həddən çox yüklənməsi; qərar qəbul etmək üçün yararlı olan informasiya resurslarının çatışmazlığı; etibarlı informasiyanın axtarışına çox vaxt sərf edilməsi və s. daxildir [1].

İnformasiyalaşdırmanın və informasiya bolluğunun mənfi sosial-psixoloji nəticələrini ilk dəfə məşhur informasiya cəmiyyəti nəzəriyyəçisi E. Toffler “Future shock” əsərində qeyd etmişdi [2]. O, bu nəticələrin aradan qaldırılması üçün yeni yaşam strategiyalarının işlənilib hazırlanmasını vacib hesab edirdi.

İnformasiyanın məzmunu ilə bağlı təhlükələr. İnformasiyanın məzmunu da insanın psixi və ya fiziki sağlamlığına təsir göstərir. Hazırda İnternet vasitəsilə dini ekstremizmin, sektantlığın təbliği, mistik və ezoterik bilik və təcrübənin, magiya və şamançılığın yayılması təhlükəli

həddə çatıb. Bu isə sosial və şəxsi dezadaptasiya, bəzi hallarda isə insanın psixikasının pozulması ilə nəticələnir.

İnternet vasitəsilə ədəbsiz və əxlaq normalarına zidd informasiyanın yayılması, zərərli adətlərin (siqaretin, narkomanıyanın və s.) təbliğ edilməsi, millətçilik ideyalarının yayılması daha təhlükəlidir. Uzun müddət davam edən belə təsir cəmiyyətdə mənəvi-psixoloji atmosferi formalaşdırır, kriminal mühitə şərait yaradır, psixixəstəliklərin artmasına səbəb olur.

Bu tip informasiyaların mənfi təsirinə ən çox məruz qalan isə uşaq və yeniyetmələrdir. Şüur səviyyəsi və dünyagörüşü yetərinə formalaşmadığı üçün belə informasiyalar onların mənəvi-psixoloji sağlamlığı üçün olduqca zərərli olur.

Kütləvi informasiya vasitələri (KİV) də gənc və yeniyetmələrdə mənəvi dəyərlərin formalaşmasına çox güclü təsir göstərir. Bu kontekstdə televiziya xüsusi rol oynayır. Televiziya ekranlarından başqa xalqlara xas mədəniyyəti, həyat tərzini təbliğ edən filmlərin nümayişi nəticəsində gənclərin qərbdəki həyat standartlarına yönəlməsi müşahidə olunur. Tədqiqatçılar hesab edirlər ki, məhz bunun təsiri ki, son dövrlərdə gənclər asan yolla, daha az səy göstərərək uğur qazanmaq, varlanmaq, vəzifə tutmaq istəyirlər. Bu da get-gedə maddiyyətə daha çox önəm verilməsinə, mənəviyyət, vətənpərvərlik, milli dəyərlərə hörmət kimi hissələrin arxa plana keçməsinə səbəb olur [3].

Cəmiyyətdə informasiyalaşdırma proseslərinin sürətlənməsi ilə informasiya mühitinin insanların psixikasına, onların cəmiyyətdə və şəxsi həyatdakı davranışına, milli-mənəvi və dini dəyərlərə münasibətinə təsiri daha çox hiss edilməyə başladı. Ona görə də XXI əsrin əvvəllərindən başlayaraq informasiya-psixoloji təhlükəsizlik yeni qlobal problem kimi dərk edilməyə başladı. İnformasiya-psixoloji təhlükəsizlik deyəndə şəxsiyyətin, qrupun və ya əhəlinin informasiya-psixoloji təsirlərdən qorunması vəziyyəti nəzərdə tutulur [4,5]. İnformasiya-psixoloji təhlükəsizliyə ictimai rəyin manipulyasiyası, reklam və virtual oyunlarla təsir, neqativ məzmunlu məlumatların təsiri aid edilir.

Tədqiqatçılar qeyd edir ki, şüurun manipulyasiyası insanın yalnız sosial davranışına deyil, onun sağlamlığına da çox ciddi təsir göstərir. Məsələn, televiziya ekranlarından davamlı olaraq neqativ məzmunlu informasiyanı (zorakılıq, qəddarlıq, dağdıcılıq və s.) qəbul etmək insanların psixikasını deformasiyaya uğradır, onları aqressivləşdirir. Eyni zamanda requlyar, neqativ, psixoloji təsir insan orqanizminin müqavimətini zəiflədir və immun sisteminə zərər vurur.

Xüsusi informasiya texnologiyalarının köməyi ilə ictimai rəyin manipulyasiyası bu gün siyasi mübarizədə yüksək səmərəli vasitə hesab olunduğu üçün müxtəlif ölkələrdə geniş istifadə edilir ki, bu da yalnız şəxsiyyət üçün deyil, cəmiyyət və dövlət üçün təhlükə törədir.

Bazar iqtisadiyyatının prinsiplərinə uyğun olaraq KİV-in kommersiyalaşması nəticəsində televiziya ekranlarından cəmiyyətin və şəxsiyyətin üzərinə reklam axını gəlir. Bunu insanların şüuruna icazəsiz daxil olma da adlandırmaq olar. Televiziyada hökranlıq edən “reklam fasiləsi” prinsipi insan hüquqlarına ziddir və azad seçim hüququnun pozulması deməkdir [6].

İnsanlar elektron poçt və mobil telefon vasitəsilə də çoxlu sayda reklam xarakterli məlumatlar alırlar. Belə məlumatların neqativ təsiri ondan ibarətdir ki, özlərinin razılığı olmadan göndərilən bu reklamlar insanları qıcıqlandırır. Digər tərəfdən,

bu məlumatlarda göstərilən ünvana daxil olmaq və ya telefona zəng etmək insanın vaxtını alır. Nəticədə aqressiya və qəzəb kimi mənfi emosiyalar yaranır ki, bu da insan orqanizminə fiziki ziyan vurur. Bəzən də insanlar reklamın təsiri ilə əslində onlara heç də lazım olmayan hər hansı əşyaya və ya xidmətə pul xərcləyirlər.

İnformasiyanın insana təsirinin mənfi nəticələrindən biri də kibərxəstəliklərdir. Onlara insanların televiziya və İnternetdən psixoloji asılılığını misal göstərmək olar [7]. Hazırda gənclərin kompüter oyunlarına aludəçiliyi olduqca narahatlıq doğurur. Bu oyunların çoxu aqressivliyi, qəddarlığı və zorakılığını təbliğ edir. İnformasiya inkişafı yüksək olan ölkələrdə bu daha çox yayılıb və cəmiyyətin informasiyalaşdırılmasının mənfi təzahürlərindən biri kimi qiymətləndirilir.

Çin alimlərinin araşdırmalarına görə İnternetə həddən artıq aludəçilik beynin ağ cisminin strukturunda olan anomaliyalarla əlaqədardır. Çin elmlər akademiyasının alimlərinin PLoS ONE adlı onlayn jurnalda nəşr etdikləri məruzədə qeyd edilir ki, bu pozğunluq beynin, emosiyaların yaranmasında və emalında, konfliktlərin aşkar edilməsində və həllində, qərarların qəbulunda iştirak edən hissələrini birləşdirən ağ cismin liflərinin strukturunun pozulması ilə xarakterizə edilir [8].

Şəxsiyyətin informasiya təhlükəsizliyinin mühüm məsələlərindən biri də fərdi məlumatların qorunması ilə bağlıdır. Hazırda müxtəlif informasiya sistemlərində insanlar (onların məşğuliyyəti, mülkiyyəti, pul vəsaitləri, xəstəlikləri, səfərləri, və s.) haqqında müxtəlif məlumatların toplanması və saxlanması onları informasiya baxımından “şəffaflaşdırır”. Belə olan halda həmin məlumatlardan istifadə edərək insanlara zərər vurmaq təhlükəsi yaranır. Ona görə də bir sıra ölkələrdə “informasiya ombudsmanı”, “informasiya tribunalı” kimi institutlar fəaliyyət göstərir. İnformasiya ombudsmanları İnsan Hüquqları haqqında Bəyannamənin həm 19-cu (informasiya azadlığı), həm də 21-ci (fərdi məlumatların mühafizə vəziyyəti) maddələrinin həyata keçirilmə vəziyyətinin monitorinqini həyata keçirir [9].

İnformasiya məkanında insanın məruz qaldığı təhlükələrdən biri də informasiya cinayətkarlığıdır. Bura İnternet vasitəsilə törədilən cinayətləri də aid etmək olar. İnternetin identifikasiya mexanizmi insanın əməliyyatları anonim olaraq həyata keçirməsinə, özünü başqa şəxs kimi qələmə verməsinə, bioqrafik məlumatlarını və ya sosial statusunu dəyişməsinə imkan verir. Bu da cinayətlərin daha asan və təhlükəsiz olaraq reallaşdırılması üçün zəmin yaradır.

Bəzən də insanlar bilməyərək özlərinə qarşı cinayət törədilməsinə şərait yaradırlar. Məsələn, sosial şəbəkələrdə qeydiyyatdan keçən insanlar özlərinə və ailə üzvlərinə aid olan bir sıra şəxsi məlumatlarını burada yerləşdirirlər ki, bu da cinayətkarlar tərəfindən onlara qarşı cinayətlərin hazırlanması və törədilməsi üçün istifadə edilə bilər.

Son dövrlərdə mobil telefonla çəkilmiş videoların oğurlanması və sonra hər-hansı vəsait müqabilində və ya sahibinə ziyan vurmaq (hörmətdən salmaq, biabır etmək və s.) məqsədilə İnternetdə yerləşdirilməsi halları geniş yayılmışdır. İnternet vasitəsi ilə başqasının şəxsi yazışmalarına müdaxilə etmək, onun şəxsi məlumatlarına baxmaq mümkündür. İnternet insanları təhqir etmək üçün də geniş şərait yaradır. Müxtəlif forum və çatlarda, onlayn materiallara verilən rəylərdə təhqiramiz ifadələrə tez-tez rast gəlinir [10].

İnformasiya təhlükəsizliyi problemlərinin içərisində informasiya müharibələri xüsusi yer tutur. İnformasiya müharibəsinin mahiyyəti ictimai fikrə təsir etməklə insanları idarə etmək və onları öz maraqları əleyhinə fəaliyyət göstərməyə məcbur etməkdən ibarətdir. Hazırda bir çox ölkələr tərəfindən informasiya, iqtisadi və digər sahələrdə səmərəli qarşıdurma üsulu kimi geniş istifadə olunur.

III. İNFORMASIYA TƏHLÜKƏSİZLİYİ MƏDƏNİYYƏTİNİN FORMALAŞDIRILMASI MEXANİZMLƏRİ

Göründüyü kimi, informasiya cəmiyyətinə keçidlə əlaqədar həyata keçirilən informasiyalaşdırmanın müsbət aspektləri ilə yanaşı mənfi təzahürləri də az deyil. Bu da şəxsiyyətin informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün bir sıra zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edir. Bu tədbirlər siyahısına:

- informasiya sferasına dair qanunvericiliyin inkişaf etdirilməsini;
- informasiya məkanında təhlükəsizlik məsələləri üzrə beynəlxalq əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsini;
- informasiya təhlükəsizliyinin humanitar problemləri ilə bağlı elmi araşdırmalara xüsusi diqqət ayrılmasını;
- əhalidə informasiya təhlükəsizliyi mədəniyyətinin formalaşdırılmasını və onlarda təhlükəli informasiya təsirlərindən qorunma bacarıqlarının inkişaf etdirilməsini aid etmək olar.

Qeyd edilən tədbirlərin hər biri vacib olsa da, informasiya mədəniyyətinin formalaşdırılması məsələsinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Vətəndaşların informasiya sferasındakı yeni təhlükələrdən məlumatsızlığı ölkədə informasiya cəmiyyətinin lazımı inkişafını da çətinləşdirə bilər, çünki əhali və biznes üçün çoxsaylı elektron xidmətlərin tətbiqi birbaşa əhalinin informasiya mədəniyyətinin səviyyəsindən asılıdır [11].

Təsadüfi deyil ki, 2003-cü ildə BMT tərəfindən “Qlobal informasiya təhlükəsizliyi mədəniyyətinin yaradılması” haqqında qətnamə qəbul edilmişdir [12]. Qətnamədə informasiya sistemlərini və şəbəkələrini yaradan, idarə edən və onlardan istifadə edən dövlət orqanları, müəssisə və təşkilatlar, eləcə də fərdi istifadəçilər üçün tələblər müəyyənləşdirilmişdir. Bu da onu göstərir ki, informasiya təhlükəsizliyi probleminin həlli texniki və texnoloji üsul və vasitələrlə yanaşı, həm də insanların mədəniyyətindən asılıdır.

İnformasiya təhlükəsizliyi mədəniyyətinin mahiyyəti ilə bağlı yanaşmalarda texnoloji yanaşma üstünlük təşkil edir. Son dövrlərə qədər informasiya təhlükəsizliyi problemlərinin həlli zamanı texniki və texnoloji üsul və vasitələrin işlənilməsinə daha çox diqqət ayrılırdı. Ona görə də əksər müəlliflər informasiya təhlükəsizliyi mədəniyyətini texnoloji aspektdən izah edirlər. Fərqli yanaşmalar da mövcuddur. Məsələn, mənbələrdən birində şəxsiyyətin informasiya təhlükəsizliyi mədəniyyəti insanın, özünün informasiya sferasındakı hüquq və azadlıqlarını (dövlət informasiya resurslarına çıxış texnologiyalarını bilməsi, özünün şəxsi sırrını və intellektual mülkiyyətini qoruyub saxlaya bilməsi) bilməsi və onları reallaşdırmağa qadir olması, sağlamlığı üçün təhlükəli olan neqativ informasiya təsirlərini ayırd edə bilməsi və onlardan qorunma texnologiyalarını bilməsi kimi izah olunur [13].

Digər bir mənbədə isə, informasiya təhlükəsizliyi informasiya-texniki və informasiya-ideoloji təhlükəsizliyin mənası kimi nəzərdən keçirilir. Bu yanaşmaları ümumiləşdirərək demək olar ki, informasiya təhlükəsizliyinə dair texniki bilik və bacarıqlar, insanın mənəvi-psixoloji sağlamlığı üçün təhlükəli olan informasiya təsirləri və onlardan qorunma üsulları barədə bilik və bacarıqlar, informasiya resurslarından istifadə zamanı hüquqi və etik normalara əməl edilməsi insanın informasiya təhlükəsizliyi mədəniyyətinin əsasını təşkil edir. Yəni, informasiya təhlükəsizliyi mədəniyyətinin strukturuna informasiya təhlükəsizliyi sahəsində texnoloji mədəniyyət, informasiya-psixoloji mədəniyyət, eləcə də hüquqi-etik mədəniyyətin komponentləri daxildir.

İnformasiya məkanında təhlükəsiz davranmaq üçün texnoloji mədəniyyət böyük əhəmiyyət daşıyır. Hazırda informasiyanın toplanması, emalı və ötürülməsi proseslərinin kompüter, İnternet və digər texniki qurğulardan istifadə edərək həyata keçirilməsi konfidensial informasiyanın başqalarının əlinə keçməsi təhlükəsini artırır. Ona görə də informasiya sistemləri ilə işləyən mütəxəssislərlə yanaşı istifadəçilərin də informasiya təhlükəsizliyi sahəsində texniki bilik və bacarıqları (virusların törətdiyi fəsadlar və onlardan qorunma üsulları, təhlükəsizlik parollarından istifadə və s.) lazımı səviyyədə olmalıdır ki, təhlükəsizliklə bağlı problemlər yaranmasın.

İnformasiya məkanında dövr edən müxtəlif məzmunlu informasiya axınlarının insanın psixikasına neqativ təsiri müasir cəmiyyətdə insanın psixoloji təhlükəsizliyinin təmin edilməsini zəruri edir. İnsanların şəxsi və professional tələbatlarını ödəmək üçün həyata keçirdikləri informasiya prosesləri zamanı məruz qaldıqları təhlükələr onların mənəvi-psixoloji sağlamlığına zərər vurmaqla bərabər, ölkənin milli təhlükəsizliyini də təhlükə altında qoya bilər. Şüurun manipulyasiyası, fərqli mənəvi dəyərlərin təbliğ edilməsi, informasiya müharibələri və bu kimi informasiya təhlükələrinə millətin varlığının əsas dayaqlarından olan milli-mənəvi dəyərlər sisteminin dağıdılması üçün nəzərdə tutulmuş gizli virus rolunu oynayırlar. Vətəndaşlar bu tip təhlükələr, onların mənbələri, növləri, törədə biləcəyi fəsadlar barədə məlumatlı olmalı, bu təhlükələrdən qorunma üsulları haqqında bilik və bacarıqlara malik olmalıdırlar ki, öz təhlükəsizliklərini təmin edə bilsinlər.

İnformasiya məkanına məxsus etik və hüquqi normalar (intellektual mülkiyyət, müəllif hüquqları, piratçılıq, elektron ünsiyyət vasitələrindən istifadə qaydaları və s.) barədə bilik və bacarıqlar da informasiya təhlükəsizliyi mədəniyyətinin tərkib hissəsi hesab edilə bilər. Çünki bilməyərdəkdən və ya qəsdən bu normalara əməl edilməməsi başqalarının hüquqlarının pozulması və ya onların sağlamlığına zərər dəyməsi ilə nəticələnə bilər.

İnsanların informasiya fəaliyyəti artıqca uyğun olaraq informasiya təhlükələrinin sayı da artacaq. Bu təhlükələrin qarşısının alınması üçün əhalinin məlumatlılıq səviyyəsinin artırılmasına, onların maarifləndirilməsinə yönəlmiş tədbirlər görmək lazımdır. Cəmiyyətin informasiya təhlükəsizliyi mədəniyyətinin səviyyəsinin kütləvi şəkildə yüksəldilməsi tədris vasitəsilə mümkün ola bilər.

Dünyanın qabaqcıl ölkələrinin ali məktəblərində bu məqsədlə “İnformasiya cəmiyyəti” fənni tədris olunur. Bu fənn çərçivəsində cəmiyyətin informasiyalaşdırılması proseslərinin sosial aspektləri, həmçinin yeni informasiya mühitində bu proseslərin insanların həyat və fəaliyyətinə təsirini öyrənilir. Ölkəmizin ali təhsil sisteminə də bu problemlərin öyrənilməsi olduqca aktualdır. İnformasiya cəmiyyətinin müxtəlif problemlərinin tədris edilməsi sahəsində AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunun təcrübəsindən istifadə etmək olar. İnstitutda neçə illərdir ki, Bakı Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinin tələbələrinə “İnformasiya cəmiyyətinin əsasları” fənninin tədrisi həyata keçirilir. Bu fənnin məzmununda informasiya müharibələri, internet asılılıq, informasiya təhlükəsizliyi məsələləri yer alıb. “İnformasiya cəmiyyətinin əsasları” kursunun bütün ali məktəblərdə tədris edilməsi üçün zəngin təcrübə əldə edilmişdir.

NƏTİCƏ

Sivilizasiyanın yeni inkişaf mərhələsi olan informasiya cəmiyyətinə keçid, bütün fəaliyyət sahələrinin informasiyalaşdırılması prosesləri çox sürətlə gedir. Lakin insanların bu cəmiyyətdəki həyat şəraitinə hazırlanması bu proseslərdən xeyli geridə qalır. Daha çox informasiya fəaliyyəti ilə məşğul olan, elektron xidmətlərdən istifadə edən vətəndaşlar yeni tip təhlükələrlə üz-üzə qalırlar və onlar bu təhlükələrlə mübarizə üsullarını bilmirlər.

Yalnız yüksək informasiya mədəniyyətinə malik olan insan informasiya təhlükələrinin neqativ təsirlərindən sığortalana bilər. İnformasiya təhlükəsizliyi mədəniyyətinə insanın informasiya cəmiyyəti şəraitindəki yaşayışa adaptasiya mexanizmi kimi baxılmalıdır və kiçik yaşlardan başlayaraq hər kəsə bu mədəniyyət aşılmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

- [1] Шапцев В.А. Информационная экология человека. Постановка проблемы // Математические структуры и моделирование. 1999, вып.3. с.125-133.
- [2] Toffler A. Future Shock. New York: Random House, 1975, 562 p.
- [3] Воропаева А.В., Старовойтова Е.Н. Современные средства массовой информации как система формирования и трансляции социальных норм и ценностей, <http://www.gosbook.ru/node/57586>
- [4] Грачев Г.В. Информационно-психологическая безопасность личности: состояние и возможности психологической защиты. М.: Изд-во РАГС, 1998, 125 с.
- [5] Колин К.К. Информационная безопасность как гуманитарная проблема // Открытое образование. М., 2006, № 1, с. 86-93.
- [6] Ковалева Н. Н. Информационное право России. Учебное пособие. М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2007г. 148 с.
- [7] Əliquliyev R.M., Mahmudov R.Ş. İnformasiya asılılığı problemləri və onlarla mübarizə yolları. Ekspres-informasiya. İnformasiya cəmiyyəti seriyası. Bakı: “İnformasiya texnologiyaları” nəşriyyatı, 2009, 62 səh.
- [8] www.computerworld.ru
- [9] Əliquliyev R.M., İmamverdiyev Y.N., Yusifov F.F. Cəmiyyətin informasiya təhlükəsizliyinə dair bəzi konseptual baxışlar//İnformasiya cəmiyyəti problemləri, №2(4), 2011, с. 3-9.
- [10] Дремлюга. Р.И. Интернет-преступность : моногр. / Р.И. Дремлюга. – Владивосток : Изд-во Дальневост. ун-та, 2008, 240 с.
- [11] Р.М.Алгулиев, Р.Ш.Махмудова. Структурный подход к формированию информационной культуры личности //Открытое образование, №4, 2011, стр.64-74.
- [12] Создание глобальной культуры безопасности, 2002, <http://www.un.org>
- [13] Астахова Л.В. Сущность понятия «Культура информационно-психологической безопасности» и ее формирование у студентов ВУЗА/ Л.В.Астахова// Экономика. Информатика. Безопасность, сборник научных трудов Международнойнаучно-практической конференции, 2006 / Науч. ред. В.А. Киселева, Л.В. Астахова. – Челябинск: Изд-во ЮУрГУ. 2006,с. 93–99.